

KAEDAH HAFAZAN AL-QURAN SISTEM TURKI: KAJIAN DI TAHFIZ AL-QURAN DARUL TUBA

Abdul Hafiz Bin Abdullah & Norhanan Binti Abdul Rahman
Fakulti Pendidikan,
Universiti Teknologi Malaysia

Abstrak: Kajian ini merupakan satu tinjauan khusus mengenai kaedah hafazan al-Quran Sistem Turki yang dipraktikkan oleh pelajar-pelajar Tahfiz al-Quran Darul Tuba (TADT), Tangkak, Johor Darul Takzim. Tinjauan ini juga bertujuan untuk mendapatkan maklum balas tentang kaedah hafazan al-Quran Sistem Turki yang digunakan, keistimewaan sistem ini serta kaedah-kaedah tertentu menerusi sistem ini yang diamalkan untuk memelihara hafazan. Sampel kajian ini terdiri daripada keseluruhan populasi dalam kelas hafazan iaitu seramai 10 orang. Set soal selidik mengandungi 44 item telah diedarkan kepada responden dan dianalisis secara deskriptif untuk mendapatkan nilai kekerapan, peratus dan min dengan menggunakan perisian Statistical Package for Social Science (SPSS) 12.0 for Windows. Nilai kebolehppercayaan soal selidik ialah $\alpha = 0.921$. Dapatan kajian yang diperolehi menunjukkan terdapat pelbagai kaedah yang efektif dipraktikkan dalam sistem ini. Selain itu keistimewaan dan kaedah menjaga hafazan yang dipraktikkan dalam sistem ini juga menarik minat pelajar menghafaz dan mendalami al-Quran melalui Sistem Turki.

Abstract: This study is a survey about the method of al-Quran memorization from Turkey system which is practiced by the Tahfiz Al-Quran Darul Tuba (TADT) students, Tangkak, Johor Darul Takzim. The survey was carried out to get the feedback concerning the Turkey method of al-Quran memorization which is used, the advantage of the system and some techniques in this system which is practiced to preserve the memorization. The sample of this study consists of all ten (10) students in the TADT memorization class. A set of questionnaire which is consist of forty four (44) elements were distributed among the said students, and has been analyzed descriptively to get the number of frequency, percentage and mean by using the Statistical Package For Social Science (SPSS) 12.0 for Windows software, which has the reliability point at $\alpha = 0.921$. The result of the study illustrates that there are a variety of effective techniques used in this system to preserve the memorization of al-Quran, and this is certainly has attracted the students to memorize and to further their knowledge in al-Quran via the Turkey System.

Katakunci: hafazan al-Quran, Tahfiz al-Quran Darul Tuba (TADT), Turki

Pengenalan

Menjadi tanggungjawab kita sebagai orang yang diamanahkan memelihara *Kalamullah* dari sebarang bentuk penyelewengan yang berlaku di akhir zaman ini. Salah satu usaha yang dijalankan sejak dari zaman Rasulullah lagi dalam memastikan keaslian al-Quran sentiasa terpelihara ialah melalui cara menghafaz.

Oleh itu, jika kita lihat kini usaha tersebut giat dijalankan di seluruh dunia termasuklah di negara kita. Buktinya dengan wujudnya institusi-institusi tahfiz al-Quran di seluruh negara dengan pendekatan kaedah yang pelbagai. Namun, penyelidik percaya bahawa walaupun terdapat pelbagai kaedah yang digunakan, sebenarnya dengan mempunyai satu matlamat yang sama iaitu memelihara 30 *juzuk* al-Quran. Kewujudan institusi tahfiz al-Quran di seluruh negara ini bukan sahaja berperanan melahirkan golongan penghafaz al-Quran semata-mata, namun kewujudannya dilihat sebagai pemangkin ke arah melahirkan golongan profesional yang telah ditunjangkan jiwanya dengan al-Quran disamping mewujudkan system hafazan dan pengajian al-Quran yang bersistematik dan efisien.

Dalam konteks ini berbagai teknik dan kaedah hafazan yang boleh digunakan dalam merealisasikan hasrat sebagai seorang “*hamlatul Quran*”. Namun satu kaedah yang jarang ditonjolkan ialah kaedah hafazan al-Quran Sistem Turki yang mempunyai nilai keistimewaannya tersendiri. Oleh yang demikian, dalam kajian ini penyelidik akan memfokuskan kepada kaedah hafazan al-Quran Sistem Turki.

Penyataan Masalah

Sememangnya gelaran sebagai *huffaz* adalah sangat tinggi darjat dan martabatnya di sisi Allah SWT dan dipandang sangat mulia di mata manusia. Sungguhpun demikian, gelaran sebagai *huffaz* bukanlah suatu kebanggaan sematamata, melainkan ianya merupakan suatu amanah secara langsung dari Allah. Dengan demikian, para *huffaz* seharusnya tahu bahawa di sebalik keutamaan dan kemuliaan tersebut, terdapat mehnah dan tribulasi di sepanjang perjalanan menuju cita-cita yang mulia itu. Namun yang demikian setiap dugaan yang mendatang, bukanlah sebagai satu amaran Allah, namun sebagai satu cabaran yang mesti diharungi oleh para *huffaz* demi merintis jalan ke syurga dan memartabatkan *kalam* suci Allah.

Oleh yang demikian, seseorang *hafiz* itu perlu mempersiapkan dirinya dalam menghadapi sebarang bentuk kesusahan ketika mula menghafaz, sabar dalam mengulangkaji hafazan yang telah diperolehi serta sabar dalam menghadapi setiap dugaan yang melanda. Sesungguhnya hafazan al-Quran itu terlalu mudah untuk hilang dari dada para *huffaz* kecuali bagi mereka yang benar-benar istiqamah memeliharanya.

Oleh itu, jika dilihat dalam penulisan di atas, terlalu banyak cabaran yang perlu dihadapi oleh para *huffaz* dalam usaha menghafaz al-Quran dan menjaga hafazan yang diperolehinya. Oleh yang demikian, penyelidik merasakan bahawa perlunya satu kaedah atau metode hafazan al-Quran yang sistematik dan berkesan bagi mereka yang benar-benar ingin memelihara keaslian al-Quran sekaligus memelihara amanah Allah.

Menurut Abu Mazaayaa (1996: 3), pada dasarnya, setiap seorang *hafiz* itu memiliki suatu metode atau cara masing-masing di dalam menghafaz al-Quran mengikut kesesuaian akalunya. Oleh yang demikian, setiap orang *hafiz* perlu memilih cara yang lebih berkesan, singkat masanya dan tahan lebih lama hafazannya. Ekoran daripada masalah inilah, penyelidikan ini dilakukan terhadap kaedah hafazan al-Quran Sistem Turki yang penyelidik lihat amat efektif bagi mereka yang benar-benar mengabdikan hidupnya untuk al-Quran, kerana sistem ini dilihat mempunyai keistimewaan tersendiri terutamanya dari segi jadual hafazan, teknik hafazan serta tempoh masa yang singkat untuk menamatkan hafazan. Kesemua teori tersebut dianggap berjaya apabila ia dapat menggabungkan gandingan mantap antara semangat pelajar dan komitmen guru.

Objektif Kajian

- i. Mengenalpasti kaedah hafazan yang digunakan dalam Sistem Turki.
- ii. Mendalami keistimewaan yang wujud dalam sistem ini.
- iii. Mengkaji kaedah-kaedah yang digunakan untuk menjaga dan memelihara hafazan al-Quran melalui Sistem Turki.

Kepentingan Kajian

Kajian ini diharapkan akan dapat memberi sumbangan kepada pihak institusi Tahfiz al-Quran Darul Tuba khususnya dan institusi hafazan al-Quran lain umumnya agar dapat memperkukuh dan menambahbaikkan lagi sistem ini agar dapat melahirkan para *huffaz* yang berkebolehan dan berkualiti. Selain itu juga, kajian ini diharap mampu menambahkan lagi institusi tahfiz yang mengamalkan Sistem Turki, kerana penyelidik dapat melihat wujud kebaikan dari sistem ini.

Hal ini kerana penyelidik ingin melihat hafazan al-Quran ini menjadi suatu agenda yang diminati generasi muda khususnya untuk mendekati dan menghayati al-Quran. Ini kerana bilangan para *huffaz* ini masih kecil berbanding dengan jumlah umat Islam di negara ini. Selain itu juga, menghafaz al-Quran dilihat sebagai satu agenda yang mampu menjadi benteng utama kepada golongan remaja khususnya dari terjebak dengan aktiviti yang tidak bermoral kerana al-Quran ini merupakan penawar dan pelindung bagi setiap manusia yang mengamalkannya. Semoga hasil tulisan ini menjadi inspirasi buat para *huffaz* dalam mempelbagaikan teknik hafazan mereka sekaligus membantu mereka memartabatkan kesucian al-Quran al-Quran.

Skop Dan Batasan Kajian

Kajian ini tertumpu kepada kaedah hafazan yang digunakan oleh pelajar Tahfiz al-Quran Darul Tuba yang beroperasi di Tangkak. Skop responden yang terlibat dalam kajian ini adalah seramai 10 orang responden mewakili keseluruhan populasi yang terdiri daripada pelajar perempuan yang sedang mengikuti kelas hafazan di institusi tahfiz tersebut.

Kajian ini hanya memfokuskan kepada kaedah hafazan al-Quran sistem Turki yang diamalkan, keistimewaan yang wujud dalam sistem ini, serta kaedah-kaedah yang digunakan untuk menjaga dan memelihara hafazan al-Quran berdasarkan sistem yang digunapakai.

Metodologi

Populasi Kajian dan Sampel Kajian

Kajian kes ini membolehkan penyelidik menggunakan populasi sasaran dalam mengumpul maklumat. Menurut Mohd. Majid Konting (2004: 78), populasi sasaran merupakan populasi yang mengandungi masalah yang perlu dikaji. Sampel sasaran bagi kajian kes ini ialah penuntut-penuntut TADT. Seramai 10 orang diambil daripada keseluruhan populasi kelas hafazan. Sampel yang diambil ini merupakan penuntut TADT yang mengikuti kelas hafazan.

Hal ini kerana, dalam sistem ini, setiap pelajar yang mengikutinya akan ditempatkan di kelas kelancaran terlebih dahulu. Dalam kelas ini pelajar akan didedahkan dengan penguasaan ilmu al-Quran seperti tajwid, sifat huruf dan sebagainya. Namun demikian, setelah mereka berjaya menguasai ilmu tersebut dalam tempoh masa tertentu, barulah mereka akan dinaikkan ke kelas hafazan yang merupakan kelas yang akan mempraktikkan kaedah hafazan Sistem Turki secara sepenuhnya. Oleh yang demikian, rasional penyelidik memilih sampel seramai 10 orang itu adalah kerana merekalah merupakan golongan yang sudah terlibat secara langsung dalam mengamalkan kaedah hafazan dalam Sistem Turki ini.

Instrumen Kajian

Bahagian ini akan dijelaskan oleh penyelidik tentang instrumen kajian yang digunakan dalam penyelidikan ini. Menurut Mohd Najib Abdul Ghaffar (1999:40), instrumen adalah alat yang digunakan untuk mengukur dan memperoleh data. Ia digunakan untuk mengukur konsep yang berkaitan dengan sikap, persepsi, pandangan dan keterangan latar belakang.

1. Pengumpulan data primer

Dalam bahagian ini, penyelidik akan menghuraikan tentang pengumpulan data primer yang penyelidik gunakan. Berikut merupakan huraian tentang pengumpulan data primer:

Soal selidik

Dalam kajian ini, penyelidik telah memilih satu set soal selidik yang perlu dijawab oleh responden sebagai instrumentasi kajian. Soal selidik ini sesuai digunakan untuk mendapatkan data kerana melalui kaedah ini, responden akan lebih mudah memberikan maklum balas terhadap permasalahan yang dikaji. Melalui soal selidik, maklumat yang diperolehi oleh penyelidik adalah lebih tepat.

Penyediaan item-item soal selidik adalah berdasarkan keperluan objektif kajian. Kenyataan pada soal selidik dibuat mengikut skala positif dan negatif. Kenyataan bersifat berkecuali hendaklah dielakkan. Rasional penggunaan kaedah ini bertujuan untuk mendapatkan maklum balas daripada responden mengenai masalah yang dikaji. Penyediaan item-item soalan di dalam borang soal selidik adalah hasil perbincangan penyelidik bersama penyelia, pembacaan dan kajian terdahulu.

Set soal selidik akan diedarkan kepada 10 orang sampel untuk mendapatkan data. Soal selidik dibahagikan kepada empat bahagian iaitu bahagian A, B, C dan D yang mana jumlah kesemua soalan yang perlu dijawab oleh responden ialah sebanyak 44 item. Setiap bahagian mempunyai item-item seperti berikut:

Bahagian A

Bahagian A set soal selidik ini mengandungi 5 item. Soalan pada bahagian A dibina untuk mendapatkan maklumat atau latar belakang diri responden. Bahagian A menggunakan senarai semak jenis skala Thurson yang mana soal selidik adalah berkaitan profil responden iaitu yang terdiri daripada soalan berkaitan umur, tahun pengajian, pernah menghafaz al-Quran sebelum ini atau tidak, mula menghafaz al-Quran ketika diusia berapa tahun serta peringkat mula menghafaz. Rasional penggunaan skala ini kerana, menurut Mohd Najib (1998: 98), skala ini memudahkan untuk mendapatkan kerjasama responden sekaligus menghasilkan item yang boleh dipercayai.

Bahagian B, C dan D

Pada bahagian B, penyelidik menggunakan soal selidik yang mengandungi soalan-soalan yang berkaitan dengan kaedah-kaedah hafazan yang digunakan. Manakala, bahagian C pula mengandungi soalan yang berkisar tentang keistimewaan kaedah hafazan Sistem Turki dan bahagian D pula merangkumi soalan berkaitan dengan kaedah menjaga dan memelihara hafazan melalui sistem ini. Secara keseluruhannya, dalam bahagian ini sebanyak 39 item soalan telah dibina iaitu 13 item bagi setiap bahagian dan ia dibina berasaskan kepada tiga persoalan kajian yang telah dihuraikan sebelum ini. Kesemua item soalan yang dibentuk juga menggunakan format Skala Likert lima mata bagi memudahkan proses penyelidikan yang dijalankan. Format tersebut bertujuan untuk memberi kemudahan kepada responden untuk membuat pilihan jawapan secara tepat dan fleksibel.

2. Pengumpulan Data Sekunder

Di dalam penyelidikan ini, bagi mendapatkan maklumat tertentu, data-data sekunder yang bersesuaian diperlukan bagi menyokong huraian tersebut. Data-data ini penyelidik diperolehi melalui buku-buku, kertas kerja, pamphlet serta penyelidikan yang berkaitan dengan tajuk kajian penyelidik.

Kajian Rintis

Kajian rintis adalah kajian awal yang dijalankan sebelum menjalankan kajian sebenar. Tujuan diadakan kajian rintis adalah untuk menguji tahap kesahan dan kebolehpercayaan item-item soal selidik.

Kelemahan-kelemahan yang ada meskipun kecil perlu diperbaiki untuk memastikan penghasilan soal selidik yang bermutu.

Sebanyak 10 sampel terdiri daripada pelajar kelas kelancaran Sistem Turki telah menjawab soal selidik ini. Bagi mencari nilai *alpha cronbach*, pekali kebolehpercayaan bagi kajian rintis ini ditentukan dengan menggunakan perisian komputer *Statistical Package For Social Science* (SPSS) versi 12.0 dengan alpha 0.921. Menurut Menurut Mohd Najib Abdul Ghaffar (2003: 122), nilai 0.8 didapati memadai untuk diterima sebagai tahap kebolehpercayaan yang sesuai untuk sesuatu alat. Sekiranya nilai adalah lebih rendah daripada 0.8, pengkaji perlu mengubah item dan seterusnya melaksanakan kajian rintis sekali lagi sehingga mencapai tahap nilai 0.8 ke atas. Hasil dapatan daripada kajian rintis ini digunakan untuk mendapatkan hasil dapatan kepada kajian sebenar.

Perbincangan

Perbincangan Maklumat Latar Belakang Responden

Kajian ini melibatkan jumlah responden seramai 10 orang. Perbincangan mengenai latar belakang responden yang pertama ialah umur. Berdasarkan hasil kajian yang dijalankan, majoriti responden berumur 15 tahun iaitu 50 %, manakala responden yang berusia 14 tahun sebanyak 30%, manakala responden yang berusia 18 tahun dan lain-lain, masing-masing mewakili 10%. Semua responden ini adalah mewakili keseluruhan pelajar TADT yang mengikuti kelas hafazan dan tidak termasuk pelajar yang mengikuti kelas kelancaran iaitu kelas untuk para pelajar yang baru mendaftar ke TADT yang perlu terlebih dahulu mengukuhkan mutu bacaan mereka sebelum mengikuti kelas hafazan.

Selain daripada itu, analisis juga dibuat berdasarkan tahun pengajian responden di TADT ketika kajian dilaksanakan. Kebanyakan responden berada di tahun dua pengajian iaitu 4 orang mewakili 40%. Manakala, 3 orang responden mewakili 30% berada di tahun tiga pengajian. Sementara itu, 3 orang responden lagi mewakili 10% iaitu seorang responden bagi setiap tahun pengajian berikut iaitu, mereka yang berada di tahun satu, lima dan tahun tujuh pengajian. Hal ini penting bagi penyelidik menganalisis masa yang di ambil oleh seseorang responden untuk menghafaz keseluruhan al-Quran. Ini kerana, menurut Ustaz Arifi dan Ustazah Kasma melalui kertas kerja mereka “Sistem Turki dan Aplikasinya di TADT, Tangkak, Johor”, menjelaskan pada kebiasaannya penuntut TADT akan mengambil masa selama dua tahun hingga dua tahun setengah untuk menamatkan hafazan mereka menerusi sistem ini.

Analisis seterusnya ialah berkaitan dengan penglibatan responden sebelum ini dalam bidang hafazan. Keputusan analisis mendapati bahawa jumlah responden yang pernah menghafaz al-Quran sebelum mengikuti sistem ini adalah sama dengan jumlah responden yang tidak pernah menghafaz al-Quran sebelum ini iaitu mewakili 50% bagi setiap dapatan. Hal ini menunjukkan kebanyakan responden telah menunjukkan minat sejak awal lagi dalam mendalami ilmu hafazan ini khususnya dalam sistem ini.

Selain itu, kajian ini juga turut meninjau usia responden ketika mula menghafaz al-Quran. Majoriti responden mula menghafaz al-Quran pada usia 11 hingga 15 tahun iaitu dengan peratusan 90%. Manakala hanya seorang responden mula menghafaz al-Quran dalam lingkungan usia 5 hingga 10 tahun iaitu mewakili 10%. Tidak terdapat di kalangan responden yang mula menghafaz ketika berusia 16 hingga 20 tahun. Situasi ini adalah penting bagi penyelidik menilai kecenderungan dan tahap kebolehan responden berdasarkan pendedahan awal yang mereka dapat.

Dalam pada itu, analisis juga dibuat terhadap peringkat responden mula menghafaz sama ada bermula di rumah, peringkat sekolah rendah atau menengah. Majoriti daripada responden iaitu berjumlah 70% menunjukkan mereka mula menghafaz ketika di peringkat sekolah menengah. Manakala 20% mula menghafaz di peringkat sekolah rendah dan hanya 10% mula menghafaz di rumah lagi. Hasil analisis ini

juga penting bagi melihat asas hafazan al-Quran yang dibina dan disemai pada diri responden. Mengulas tentang penglibatan awal responden dalam menghafaz ini, mereka yang terlibat di peringkat awal seperti di rumah adalah kerana terdapat adik-beradik mereka yang tergolong dari golongan *huffaz* dan dorongan dari ibu bapa. Manakala mereka yang bermula di peringkat sekolah pula, biasanya mula melibatkan diri dalam bidang hafazan ini melalui pertandingan musabaqah al-Quran yang dianjurkan.

Berdasarkan maklumat daripada latar belakang responden, dapat disimpulkan bahawa kebanyakan responden yang pernah menghafaz al-Quran sebelum ini, mula menghafaz di usia dan peringkat awal menunjukkan kecenderungan untuk menghabiskan hafazan keseluruhan al-Quran mengikut waktu yang ditetapkan adalah tinggi.

Perbincangan Bahagian B, C Dan D

Sebanyak 39 soalan telah dibina untuk bahagian B, C dan D. bahagian B mengandungi soalan berkaitan kaedah hafazan yang digunakan iaitu sebanyak 13 soalan. Sementara itu 13 soalan dibina berkaitan keistimewaan kaedah hafazan Sistem Turki di bahagian C. Manakala di bahagian D pula terdapat 13 soalan berkaitan dengan kaedah menjaga dan memelihara hafazan Sistem Turki.

Kaedah Hafazan Yang Digunakan

Berdasarkan analisis yang telah dijalankan pada bahagian B, hasil dapatan menunjukkan min bagi semua item berada pada tahap yang tinggi iaitu antara nilai 4.00 hingga 5.00. Secara keseluruhan menunjukkan responden bersetuju dengan semua pernyataan bagi setiap item yang berjumlah 13 item kesemuanya. Maka tidak mustahil purata min bagi bahagian ini juga berada pada tahap tinggi iaitu dengan nilai 4.55

Semua pernyataan pada bahagian ini berkisarkan tentang kaedah hafazan yang digunakan dalam Sistem Turki. Terdapat 3 pernyataan yang memperolehi nilai min tertinggi iaitu 5.00. Pernyataan tersebut adalah "Saya memulakan hafazan dari helaian belakang untuk tiap-tiap juzuk". Tiada seorang responden pun yang tidak bersetuju mahu pun kurang bersetuju dengan pernyataan ini. Mereka dengan sebulat suara menyatakan mereka memulakan hafazan dari helaian belakang untuk tiap-tiap juzuk dan hal ini dikukuhkan lagi dengan pendapat Abdul Hafiz (2007: 2), kaedah hafazan Sistem Turki mengemukakan hafazan dari helaian belakang untuk tiap-tiap juzuk. Ia dimulakan dari juzuk satu, bukannya juzuk 30 sebagaimana Sistem Pakistan dan India.

Selain itu, pernyataan yang juga memperolehi nilai min tertinggi ialah "Saya memulakan tasmi` dengan juzuk 1, pada mukasurat akhir (sayfar 1)". Semua responden menunjukkan persetujuan meeka dengan kaedah ini. Hal ini dikukuhkan lagi dengan pendapat daripada Arifi dan Kasma melalui kertas kerja mereka "Sistem Turki dan Aplikasinya di TADT, Tangkak, Johor", hari pertama, pelajar akan memulakan tasmi` juzuk 1, mukasurat akhir (sayfar 1) menurut istilah Turki atau mukasurat 20, mengikut al-Quran cetakan Saudi. Sementara hari kedua pula pelajar akan tasmi` juzuk 2, juga pada mukasurat akhir (sayfar 1) begitulah seterusnya hingga berakhir 30 juzuk. Ini bererti 30 juzuk al-Quran akan dibaca oleh pelajar selama 30 hari iaitu semuanya melalui helaian akhir. Helaian akhir ini dinamakan dengan mukasurat 1 dalam Sistem Turki.

Manakala satu lagi pernyataan yang memperolehi nilai min 5.00 ialah "*Cizelge* (laporan hafazan) berperanan sebagai panduan mengukur kemampuan saya dalam melaksanakan hafazan". Pernyataan item ini juga menunjukkan 100% responden bersetuju dengan sebulat suara bahawa *cizelge* (laporan hafazan) merupakan kayu ukur kepada mereka dalam melaksanakan hafazan. Menurut Kasma dan Arifi (2005: 12), laporan hafazan disebut sebagai *cizelge* dalam bahasa Turki. Ia mengandungi bahagian tarikh, juzuk *tasmi`*, tandatangan guru dan pangkat. Ia dibekalkan kepada pelajar, dan guru-guru dikehendaki

menandatangani borang tersebut setelah palajar selesai tasmi` pada setiap hari. Guru dikehendaki meletakkan pangkat *tasmi`* untuk di jadikan panduan kepada pelajar.

Manakala bagi pernyataan yang memiliki nilai min terendah daripada objektif pertama ialah 4.00 iaitu di item 5 dan 9. Terdapat 7 orang responden (70%) pada item 5 bersetuju bahawa “Saya mampu menghabiskan bacaan al-Quran sebanyak 10 kali *khatam* dalam tempoh 3 atau 6 bulan.”, manakala hanya 3 orang responden (30%) tidak bersetuju dengan pernyataan item ini. Melalui hasil temubual yang dijalankan oleh penyelidik dengan tenaga pengajar TADT, terdapat juga segelitir pelajar yang boleh menamatkan atau menghabiskan bacaan al-Quran sebanyak 10 kali *khatam* lebih awal dari tempoh yang ditetapkan iaitu dalam tempoh 3 atau 6 bulan.

Selain itu, pada item 9 juga mencatatkan nilai min terendah iaitu terdapat 7 orang responden (70%) bersetuju bahawa “Saya akan menghabiskan hafazan 30 juzuk (helaian akhir sahaja) dalam masa 30 hari”., manakala hanya 3 orang responden (30%) tidak bersetuju dengan pernyataan item tersebut. Hal ini kerana kemampuan hafazan adalah bergantung kepada pelajar. Menurut Kasma dan Arifi (2005: 6), bagi pelajar-pelajar yang mampu, mereka boleh melebihi hafazan baru sama ada dua atau tiga mukasurat. Adalah tidak menjadi keberatan sekiranya pelajar tersebut benar-benar lancar dengan al-Quran dan tidak bermasalah ketika berada di kelas kelancaran dahulu. Ini akan memendekkan tempoh hafazan seseorang pelajar.

Keistimewaan Kaedah Hafazan Sistem Turki

Sebanyak 13 soalan telah dikemukakan oleh penyelidik pada bahagian ini untuk mengetahui keistimewaan kaedah hafazan Sistem Turki.

Berdasarkan analisis yang telah dijalankan pada bahagian C pula didapati hasil dapatan menunjukkan min bagi semua item berada pada tahap yang tinggi iaitu antara nilai 4.00 hingga 4.70. Purata min bagi bahagian ini juga berada pada tahap tinggi iaitu dengan nilai 4.33.

Semua pernyataan pada bahagian ini berkisarkan tentang keistimewaan kaedah hafazan Sistem Turki. Pernyataan yang memperolehi nilai min tertinggi iaitu 4.70 adalah "Saya kurang merasa jemu bila menggunakan Sistem Turki berbanding sistem lain". Manakala satu lagi pernyataan yang mencatatkan nilai min tertinggi adalah “Sistem ini merupakan sistem yang menerapkan teknik hafazan al-Quran yang tidak menumpukan pada satu-satu juzuk terlalu lama.

Kedua-dua pernyataan ini dikukuhkan lagi dengan pernyataan oleh Kasma dan Arifi (2005: 2) yang menjelaskan bahawa kebanyakan pelajar yang menghafaz al-Quran menghadapi perasaan jemu apabila terpaksa mengulangi ayat dari juzuk yang sama. Lebih-lebih lagi apabila mengulanginya sehingga berhari-hari. Namun, teknik hafazan Sistem Turki memperkenalkan satu teknik hafazan al-Quran yang tidak menumpukan pada satu-satu juzuk terlalu lama. Ini menyebabkan pelajar tidak merasa jemu kerana ayat atau mukasurat yang dihafaz berlainan dari sehari ke sehari.

Manakala, nilai min terendah bagi keseluruhan objektif kedua ini pula adalah 4.00 iaitu pada item 15 dan 17. Nilai min ini juga menunjukkan ianya berada pada tahap tinggi. Pada item 15, terdapat 9 orang responden (90%) bersetuju dan seorang sahaja responden (10%) tidak bersetuju bahawa sebelum menghafaz, mereka telah lancar membaca al-Quran dengan menghabiskan bacaan 2 minit bagi setiap mukasurat. Bagi item 17 pula seramai 9 orang responden (90%) setuju dan seorang responden (10%) tidak setuju bahawa sistem ini memerlukan tempoh masa yang singkat untuk menghafaz al-Quran. Jika dibandingkan kepada peratusan yang tidak bersetuju dengan yang bersetuju melalui kedua-dua pernyataan di atas menunjukkan peratusan tidak setuju amatlah rendah.

Melalui hasil temubual yang dijalankan oleh penyelidik bersama pengasas TADT sendiri iaitu Puan Kasma Binti Mohd Said, kelancaran dan tempoh masa yang diambil oleh seseorang pelajar dalam menghabiskan hafazan al-Quran sebenarnya banyak bergantung kepada keazaman dan kemampuan pelajar itu sendiri. Jika para pelajar itu mampu, mereka boleh melebihi hafazan baru sama ada dua atau tiga mukasurat. Ia tidak menjadi satu keberatan sekiranya pelajar tersebut benar-benar lancar dengan al-Quran dan tidak bermasalah ketika di kelas kelancaran. Hal ini akan memendekkan lagi tempoh hafazan.

Selain daripada itu, pernyataan ini dikukuhkan lagi oleh pendapat Abdul Hafiz dalam kertas kerjanya “Kepelbagaian Kaedah Menghafaz al-Quran di Seluruh Dunia”, 2007:2), bahawa pelaksanaan sistem ini di Malaysia amat membanggakan kerana terdapat para pelajar yang dapat menamatkan hafazan mereka dalam masa 1 tahun 3 bulan. Malah menurut salah seorang tenaga pengajar di TADT, terdapat sebilangan pelajar yang mampu menamatkan hafazan selama 1 tahun 2 bulan sahaja.

Oleh sebab itu, fakta telah menunjukkan bahawa terdapat banyak keistimewaan yang terdapat dalam Sistem Turki ini jika dibandingkan dengan system lain yang wujud di dunia amnya dan di Malaysia khususnya. Maka dengan itu, jelas menunjukkan bahawa keistimewaan yang wujud dalam sistem ini juga menarik minat para pelajar untuk mendalami kaedah ini malahan menarik minat pihak-pihak lain untuk mengaplikasikan Sistem Turki di institusi tahfiz yang lain.

Kaedah Menjaga Dan Memelihara Hafazan Sistem Turki

Dalam bahagian D, data menunjukkan terdapat kepelbagaian nilai min bagi keseluruhan item yang berjumlah 13 item kesemuanya. Purata min bagi keseluruhan item berada pada tahap yang agak rendah jika dibandingkan dengan dua persoalan kajian sebelumnya, namun ianya tetap berada pada tahap tinggi iaitu dengan nilai 4.17.

Item yang memperolehi nilai min yang tertinggi dalam bahagian ini adalah 4.70 iaitu pada item 36 dengan pernyataan "Saya mempunyai target tersendiri untuk khatam hafazan keseluruhan al-Quran". Kajian mendapati 10 orang responden (100%) bersetuju dengan pernyataan ini. Nilai min pada item ini juga berada pada tahap tinggi.

Ini bermakna setiap pelajar sudah pasti memiliki matlamat dan impian masing-masing dalam memastikan mereka dapat menghabiskan hafazan al-Quran dalam tempoh masa yang ditetapkan malahan lebih awal daripada itu disamping memastikan hafazan yang mereka lakukan sebelum ini tidak mudah luput dari ingatan. Menurut pelajar hendaklah membuat matlamat, berapa helaian yang mereka perlu habiskan untuk hafazan lama diwaktu ini (waktu tengahari yang digunakan untuk membuat ulangan lama). Sekiranya diwaktu ini pelajar masih tidak dapat menghabiskan matlamat ulangan, maka masa rehat diwaktu petang mesti dikorbankan.

Manakala, nilai min terendah bagi keseluruhan objektif ketiga ini pula adalah 3.10 iaitu pada item 34. Terdapat 2 orang responden (20%) bersetuju dan 8 orang responden tidak setuju dengan pernyataan “Saya sentiasa membuat ulangan (*has*) beberapa kali sebelum menghadapi *imtihan syahadah*”. Nilai min ini berada pada tahap sederhana. Ini menunjukkan bahawa hanya sesetengah pelajar sahaja yang mengikuti dan menjalani kelas ulangan dan seterusnya membuat ulangan (*has*). Ini dibuktikan dengan hasil temubual penyelidik bersama pelajar cemerlang TADT iaitu saudara Husna yang pernah mengikuti kelas ulangan dan menduduki *imtihan syahadah*. Beliau menjelaskan bahawa *imtihan syahadah* ini sebenarnya bergantung kepada individu. Sesetengah pelajar yang benar-benar ingin memantapkan mutu bacaan dan hafazan mereka sahaja yang akan menduduki *imtihan syahadah*. Kerana menurut beliau lagi bahawa khatam hafazan tidak bermakna kita mengingat keseluruhan al-Quran dengan sebenarnya. Oleh itu kewujudan *imtihan syahadah* ini sebenarnya dilihat sebagai satu metode untuk memantapkan lagi mutu hafazan melalui sistem ini.

Rumusan

Melalui kajian yang telah dijalankan, penyelidik dapat merumuskan tentang persoalan kajian yang pertama iaitu berkaitan dengan kaedah hafazan yang digunakan oleh para pelajar TADT. Hasil kajian menunjukkan bahawa mereka menggunakan kaedah hafazan Sistem Turki sepenuhnya dalam menamatkan hafazan keseluruhan al-Quran.

Terdapat pelbagai teknik dan kaedah yang dipraktikkan melalui sistem ini iaitu pelajar haruslah melaluinya untuk memastikan dan membantu mereka menghabiskan hafazan keseluruhan al-Quran. Antara teknik yang dipraktikkan dalam kaedah ini adalah pelajar haruslah mengikuti kelas kelancaran terlebih dahulu. Kelas ini berfungsi sebagai pemudah cara dan merupakan satu peluang bagi para pelajar TADT lebih mudah untuk menghafaz al-Quran melalui kelas hafazan nanti sekaligus mahir dalam bidang tajwid dan meningkatkan mutu serta fasahah dalam pembacaan al-Quran.

Dalam kelas kelancaran inilah sebenarnya antara tunjang utama dalam system ini akan dapat melahirkan pelajar yang benar-benar mahir dalam pembacaan al-Quran apabila mampu menghabiskan bacaan al-Quran dalam tempoh 2 minit sebagai kayu ukur kelancaran dalam bacaan. Selain dari itu, untuk memastikan kaedah ini benar-benar berkesan dan melahirkan huffaz yang berkualiti, maka sebelum memasuki kelas hafazan, bacaan al-Quran mereka akan diuji terlebih dahulu.

Antara kelainan yang wujud dalam sistem ini dan tidak didapati dalam system lain adalah, mereka mempraktikkan hafazan dari helaian belakang untuk tiap-tiap juzuk dan memulakan tasmi` dengan juzuk 1, pada mukasurat akhir (al-Quran cetakan Saudi) yang dianggap mereka sebagai helaian pertama digelar sayfar 1 dalam bahasa Turki. Pada pengamatan penyelidik sepanjang menjalankan penyelidikan tentang kaedah ini, penyelidik juga tidak terlepas dari mencuba sendiri kaedah ini dan mendampingi mereka yang pernah mengikuti kaedah ini menunjukkan hafazan melalui belakang banyak membantu dalam mengurangkan risiko hafazan mudah luput dari ingatan huffaz kerana mereka akan sentiasa mengulang hafazan baru dan lama serta jarak masa yang diambil untuk mengulang kembali adalah tidak lama berbanding sistem lain yang akan menamatkan satu-satu juzuk terlebih dahulu barulah berpindah ke juzuk seterusnya. Selain itu, laporan hafazan iaitu cizelge dalam bahasa Turki juga membantu pelajar TADT dalam mengukur kemampuan mereka dalam melaksanakan hafazan.

Menjawab tentang persoalan kajian yang kedua pula, mengenai keistimewaan kaedah hafazan Sistem Turki, penyelidik dapati melalui dapatan kajian yang dijalankan, rata-rata pelajar TADT mengakui bahawa mereka kurang merasa jemu bila menggunakan Sistem Turki dan mengakui bahawa sistem ini merupakan system yang menerapkan teknik hafazan al-Quran yang tidak menumpukan pada satu-satu juzuk terlalu lama. Teknik yang dinyatakan tersebut tidak wujud pada sistem lain kerana kebiasaannya sistem lain akan menumpukan pada satu-satu juzuk terlebih dahulu sebelum berpindah kepada juzuk lain. Oleh itu jelas kepada kita bahawa pendekatan dan keistimewaan yang wujud dalam sistem ini merupakan salah satu tarikan kepada pelajar dan memberi kepelbagaian dalam teknik menghafaz.

Namun tidak dapat dinafikan bahawa terdapat beberapa lagi keistimewaan dalam sistem ini yang diakui oleh para pelajar dan tenaga pengajar TADT itu sendiri. Antara keistimewaan lain adalah para pelajar akan didedahkan dengan kemahiran membaca al-Quran secara bertajwid dan ilmu-ilmu lain berkaitan dengannya seperti sifat-sifat huruf terlebih dahulu sebelum mereka terus mendalami dan menghafaz al-Quran. Hal ini adalah penting kerana elemen di atas akan menjadi penyumbang kepada kelangsungan dalam proses menghafaz melalui kelas hafazan nanti. Secara kesimpulannya boleh penyelidik katakana bahawa kelas kelancaran adalah nadi dan pemudahcara bagi pelajar TADT untuk memastikan mereka benar-benar mahir dalam ilmu al-Quran sebelum memahatkan setiap kalimah Allah itu di dalam hati mereka.

Selain daripada itu, kaedah yang digunakan oleh pelajar TADT iaitu menghafaz melalui belakang juga merupakan antara keistimewaan yang tidak dapat disangkal dan merupakan satu kelainan yang wujud berbanding sistem lain. Kaedah ini menjadikan para pelajar tidak mudah jemu dalam menghafaz dan sekaligus membantu mereka dalam memendekkan tempoh hafazan. Sepanjang penyelidikan, penyelidik juga sempat mengikuti sendiri kehidupan bersama para pelajar TADT ketika kajian dijalankan. Ketika itu penyelidik dapati antara keistimewaan yang wujud dalam sistem ini adalah dari segi aspek disiplin yang diterapkan melalui Sistem Turki ini. Komitmen dan pengorbanan yang ditunjukkan oleh para pelajar dan tenaga pengajar dalam merealisasikan hasrat melahirkan lebih ramai huffaz amat tinggi serta kesabaran mereka dalam mengikuti jadual hafazan yang sistematik merupakan tunjang kejayaan sistem ini.

Mengenai persoalan kajian yang ketiga pula, terdapat banyak kaedah yang dilakukan oleh pelajar-pelajar TADT untuk menjaga dan memelihara hafazan mereka. Antara kaedah utama yang mereka amalkan ialah mereka sentiasa mempunyai target tersendiri untuk khatam hafazan keseluruhan al-Quran. Tenaga pengajar di TADT turut menjelaskan bahawa mereka sentiasa memberi galakan dan motivasi untuk pelajar dalam merealisasikan target mereka. Selain dari itu terdapat banyak lagi kaedah yang digunakan oleh pelajar TADT dalam memastikan hafazan mereka terpelihara antaranya adalah, mereka sentiasa muraja`ah al-Quran bersama guru, memberi penekanan kepada hafazan baru dan lama, peranan yang dimainkan oleh tenaga pengajar, mematuhi disiplin yang ditetapkan dalam sistem ini serta penumpuan dan fokus amat penting dalam memastikan hafazan mereka dapat dipelihara. Selain dari itu kelas ulangan juga merupakan salah satu cara untuk memastikan mereka cekap dalam 30 juzuk al-Quran setelah khatam keseluruhan al-Quran seterusnya mengikuti imtihan syahadah bagi mereka yang benar-benar ingin menambahkan kecekapan mereka dalam hafazan al-Quran.

Daripada analisis kajian yang telah dilakukan, penyelidik dapat membuat kesimpulan bahawa disiplin dan motivasi yang tinggi di kalangan para pelajar dan tenaga pengajar TADT menjadi salah satu tunjang dalam merealisasikan setiap teknik dan kaedah yang diterapkan sama ada melalui kelas kelancaran, hafazan mahupun ulangan. Kesemuanya memerlukan kepada banyak pengorbanan dari semua pihak kerana untuk memeperolehi sesuatu yang baik natijahnya memerlukan banyak pengorbanan. Hal ini adalah penting bagi golongan yang terpilih ini, kerana merekalah yang bakal menegakkan dan memelihara kesucian kalamullah dari sebarang bentuk penyelewengan.

Rujukan

- Abdul Hafiz (2006). *Modul Pengajaran Ulum al-Quran*. Skudai: Pusat Pengajian Islam Dan Pembangunan Sosial.
- Abdul Hafiz Bin Abdullah (2006). *Minda, PPIPS, Kaedah Hafazan Al-Quran Yang Sistematik*, Skudai: Universiti Teknologi Malaysia
- Abdul Hafiz Bin Abdullah (2007). *Jurnal Tahfiz Al-Quran Singapura, "Kepelbagaian Kaedah Hafazan Al-Quran Di Seluruh Dunia"*. Singapura: Darul Quran Masjid Kg Siglap.
- Abdul Hafiz Bin Abdullah (2008). *Modul Bengkel Teknik Menghafaz Al-Quran Siri 4, "Kaedah Hafazan Sistem Turki"*. Johor Bahru: Universiti Teknologi Malaysia.
- Abdul Hafiz Bin Haji Abdullah et.al (2003). "Keberkesanan Kaedah Hafazan Di Pusat Tahfiz". Skudai: Universiti Teknologi Malaysia
- Abdul Hafiz Bin Haji Abdullah et.al (2005). *Sistem Pembelajaran Dan Kaedah Hafazan Al-Qur'an Yang Efektif: Satu Kajian Di Kuala Lumpur Dan Terengganu*. Skudai: Universiti Teknologi Malaysia

Norlita Binti Mohd Alias (2003). “ Kaedah Hafazan al-Quran: Satu Kajian Di Maahad Tahfiz al-Quran Wal Qiraat Addin, Tualang Sekah, Daerah Malim Nawar, Perak Darul Ridzuan”. Johor Bahru: Universiti Teknologi Malaysia: Projek Sarjana Muda.

Rosli Husin (2000). *Al-Quran Sumber Pendidikan*. Kuala Lumpur: Al-Hidayah Publisher.

Sheikh 'Abdullah Basmeih (2000). *Tafsir Pimpinan ar-Rahman kepada Pengertian al-Quran (30 Juz)*. Kuala Lumpur: DarulFikir.

Syed Ahmad Tarmizi, et all (2003). Kertas Kerja: *Tahfiz al-Quran: Sejarah dan Perkembangannya*.

Syeikh Muhammad bin Muhammad Abu Syuhbah (2003). *Etika Membaca dan Mempelajari al-Quran al-Karim*. Bandung: Penerbit Pustaka Setia.

Teuku Iskandar (2005). *Kamus Dewan Edisi Keempat*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.